

NORMA BACIN Y JAUME PLA se conocieron en 1936. Ella era una joven universitaria de origen italiano, burguesa y elegante, que apenas había salido de su entorno familiar. Él, un joven pintor, un artista casi autodidacta, con talento y ambición pese a su origen humilde. En un impulso juvenil se alistó a las fuerzas del POUM como voluntario para defender la causa republicana, al tiempo que conocía a Norma. De modo que el sico fue un romance por correspondencia. Primero les separó la guerra, pero surgieron otros motivos de conflicto, como su diversa condición social o sus fuertes personalidades. Frente a todo esto, les unió un amor ganado a pulso contra las adversas circunstancias. Sus cartas cruzadas son el testimonio de una conquista paulatina, de un asedio amoroso por parte de Jaume Pla. Norma encarnó los ideales de belleza e intelecto que él anhelaba y que no había conseguido hallar en las chicas de su entorno, convirtiéndose en el más fervoroso e implacable de sus admiradores. Cada pequeña victoria le costó raudales de palabras. Ambos vertían en ellas pasión, celos y reproches. Escribirse y leerse llegó a ser un hábito y, para Pla, un hábito irrenunciable.

En 1939 su correspondencia era ya muy copiosa. Cientos de cartas, diarios y «cartas-diario» permiten trazar la ruta que los mantuvo alejados: el frente de Aragón y los diversos destinos militares de Pla, el exilio en el campo de Saint Cyprien y en Perpignan... Pla, alejado de Norma en Perpignan, tomó una importante decisión: regresar clandestinamente a Barcelona. Lo hizo el 26 de octubre de 1939 y se refugió de inmediato en la casa de sus futuros suegros. Allí permaneció hasta que la denuncia de un vecino le obligó a buscar otro refugio. La pareja se casó en el mayor sigilo unos meses más tarde, en abril de 1940, instalándose en domicilios precarios y provisionales. En cualquier caso, se impuso entonces la dura realidad generada por su situación tanto personal como política. La conocemos en parte (pues hay otros documentos) gracias al magnífico y sincero diario «a dos manos» que compartieron Norma y Jaume, a propuesta de este último, diarista nato. El diario se mantuvo con entradas esporádicas pero regulares entre 1939 y 1948. En cierto momento, sin embargo, Norma abandonará la escritura, a la que ella siempre recurre bajo el estímulo y acicate de Jaume, y será él quien la mantenga hasta el final del cuaderno. En cuanto al cuaderno en sí, es el de mayores dimensiones de todos los utilizados por el escritor y grabador (casi como un libro de cuentas), 20 x 27, tapas de cartulina fina marrón y papel de bloc.

De dicho diario inédito publicamos algunos pasajes correlativos, es decir que el periodo seleccionado se reproduce íntegramente, sin cortes. El diario forma parte de un corpus documental que la Unidad de Estudios Biográficos está catalogando por encargo de la viuda de Jaume Pla y heredera universal de su obra, Nerina Bacin, hermana de Norma, y segunda esposa de Pla. Nuestro mayor agradecimiento por la confianza que tanto ella como sus hijos han depositado en nosotros.

El texto que aquí presentamos es el fragmento inicial de un diario de Norma y Jaume que termina el mes de enero de 1948, con grandes lapsos temporales (especialmente, en los periodos siguientes: 8-11-44/25-2-46/19-3-47). A pesar de ser un diario compartido, las anotaciones de Norma acaban a mediados de enero de 1941. El resto de entradas fueron escritas por Jaume Pla. Para indicar el cambio de autor, hemos optado por un cambio de fuente, perteneciendo a Norma el inicio del diario.

Norma Bacin / Jaume Pla

Un diario a dos manos

24-9-39

HE PASSAT UN DIA INFAME. I de profit només he fet la lletra per al Jaume i res més. Bé...

Tot el restant del dia l'he emprat a llegir, rellegir per enèsima vegada, els dos últims volums del diari del Jaume. També he rellegit moltes cartes...

I tinc un humor infame. Es contraproductent passar-me ara les hores així. M'esperona els nervis i el mal humor i la tristesa m'envaeix d'una manera horrible.

Jaume, torno a viure les hores extravagants que hem passat junts, veig, sento la teva tendresa, tan suau, tan amorosa...

Jo no sé quins dies passes tu, el que si que et puc dir és que jo... uf!!!

Se m'han ocorregut un munt de comentaris interessants però ara no tinc ganes d'escriu[...]

3-11-39

AHIR FÉU 8 DIES que estic aquí, a casa la Norma¹. 8 dies? O potser dos o tres, només, no ho sé.

La vida és una sorpresa i un imprevist continu. Les situacions més difícils es resolten, les coses més sòlides fallen. De Perpinyà he volat cap aquí sense pensar altra cosa que estimava la Norma. Ara, una vegada més, una situació difícil, un problema greu. Però mentre el temps i els amics fan la seva feina, quina felicitat més extraordinària, quin plaer estar sempre al seu costat, estar ben cuidat, no témer res d'una manera immediata! Aquest confort i aquesta bona gent que et miren amb afecte!

Reprenc les meves notes després de vuit dies. Els que han passat no cal que tinguin història perquè han sigut viscuts només en present. El present era la Norma estirada al llit al meu costat amb aquella escafloreta que no era solament dels pits i de les cuixes sinó sobretot del cor.

Cal saber esguardar amb perspectiva i

objectivament totes les coses, àdhuc la pròpia vida. No em mareja el *pervindre* i em sembla que cal esperar molt del temps i de les coses. La meua vida agitada, el meu saludable escepticisme em fan creure que no cal ser impacient. I si arriba el moment que hom n'és, d'impacient, tirar al dret, com he fet jo. Em sembla més cada dia que la vida és un joc. Si un dia la perdo en una mala jugada, *tant pis*.

Si les previsions del mestre Molinari es compleixen i em cal estar un mes i mig o dos aquí, no sé si podré acceptar-ho. De fet, no vaig meditar gens el que em passaria una vegada aquí. Aquesta pobra gent ha hagut de carregar el mort i m'avergonyeix veure el seu afecte i la manera com la seva bona mare es desvia per mi, que no he fet sinó portar-li conflictes. Difícilment tinc un altre lloc al món on anar a espetegar, i difícilment hi ha ningú al món, ni germanes, que m'inspiri l'afecte que m'inspiren ells. Això no està bé. Ho prova la mica de sensació que em resta d'haver abandonat les meves germanes a la seva sort². Per no ser egoista a l'esguard de la Norma, ho he estat per a les meves germanes. Com és de difícil d'estar d'acord amb un mateix!

Però 2 mesos aquí no són possibles, perquè a més d'això hi ha les situacions violentes que crea la Norma amb el seu geni. La consciència de ser-ne jo la causa no és fàcil de superar. A més sóc fastigosament inhàbil, en aquests moments.

En fi, que no sé pensar, encara. Trobar-me d'aquella vida d'exiliat a aquesta de

¹ En un primer moment, Pla se acomodaria en casa de sus futuros suegros, en la calle Muntaner 83.

² La biografia de Remei Pla, "Guerra i exili. Un testimoni" se publicò en el núm. 2 de *Memoria* (2005), pp. 124-135.

criatura aviciada que li porten l'esmorzar al llit i el menjar a la boca és un canvi tan extraordinari que encara no he tornat a ésser jo.

Floto enmig d'uns núvols agradables i oblidat de pensar i de buscar solucions. Hi ha també quelcom de poltroneria, en això. Però és tan agradable! Tenim massa por, i això s'acabarà el dia que comenci a estar satisfet, que hagi fet una mica la pau de la meva set endarrerida de tendresa i de benestar. Vet aquí la primera vegada que penso. I penso que podria fer de pintor, com en Lloveras³, llogar un estudi, i posar una vegada més la pell en remull: arriscar una denúncia.

I tu, Norma?

Cal ser humil i afirmar el que pensava ja a Perpinyà: sé tots els teus defectes, sé el teu geni detestable i totes les teves desgràcies morals, de les quals seria injust acusar-te d'una manera massa absoluta. Sé aquest plaer teu de coquetejar amb els homes que s'adiu tan poc amb la meva manera d'estimar. Però encara es veu que de totes les proves i de totes les calamitats n'ha quedat alguna cosa de la meva joventut, en el sentit més ampli i més profund. I t'estimo. I amb gairebé totes les circumstàncies en contra assajaré, puc dir assajarem?, de fer-nos la nostra vida i que sigui feliç.

Som al mes de novembre. Vaig partir del Prat en el mes de desembre. Prop d'un any de viure sol, de lluitar, de passar per les situa-

cions més difícils i més inversemblants. Vet aquí la vida. He conegut moltes coses noves. M'he *debruït* sol. Me n'he sortit. Quin plaer, ara, de trobar-me assegut enfront d'aquesta taula, esperant-te i de sentir que després d'aquest llarg temps, com després d'una excursió penosa, sóc encara jo qui escriu, qui pensa, qui viu! Certament, el meu viatge i les meves aventures han estat compartits per molts milers de persones. Moltes encara estan enmig de llur tragèdia. Però a l'hora de jutjar la meva vida o si vols de passar balanç, és la meva la que interessa, no la dels altres.

El més extraordinari de tot això és que no he estat mai sol. Si al final del meu viatge em trobo al punt de partida és degut a tu, Norma. No sé si t'has fet ben bé càrrec del que significa tenir constantment el pensament fixat en tu. Ara que... A vegades també penso que jo sóc molt '*panero*' i que finalment tot això no té gaire importància. El que realment en té és que jo, amb el meu caràcter, les meves febleses, els meus complexos, Jo, en fi, vagi aguantar el camp⁴. Allò m'ho feres aguantar tu, només tu. I té la seva importància. I el que també en té, però negativa, és que jo hagi abdicat a totes les meves idees més cares, a tota la meva dignitat d'home per venir a la teva vora. Cal ser clar: he vingut perquè em moria de ganes d'estar a la teva vora, perquè no podia esperar més. He vingut perquè suposava que si mai venies al meu costat, deixant tot el confort i tota la teva vida, no seria feliç al meu costat. M'hauria agradat més una altra mena de dona que li haguessin agradat realment les aventures i la vida dura. Et sembla que tot això no és una covardia pel fet que aquí arrisco la llibertat i potser la vida? Oh, no; no és cert. La meva sensació primera, en fer-me el propòsit de venir, fou de vergonya. I he vingut al teu costat per covardia. Quan en Pruniere⁵ em feia reflexions i provava d'arranjar-me l'afer, jo sentia estúpi-

³ Frederic Lloveras, reputado acuarelista y amigo de Jaume Pla.

⁴ Se refere al campo de Saint Cyprien du Roussillon.

⁵ Jean Pruniere, pintor francès que más tarde sería acusado de colaboracionista. Jaume Pla se refere a él en sus memorias (*Memoria escrita*, Edicions de la Revista de Catalunya, 1991).

dament dintre meu un propòsit ferm i invencible de venir. Sabia que venia quan a Sournie el Conseller General m'explicava el que calia fer. Sabia que vindria quan parlava amb el secretari de l'Ajuntament de Perpignan, i ho sabia abans i després. I sabia que venia per covardia, per no viure més d'aquella manera, per no lluitar més i per tirar-me als teus braços i besar-te incansablement.

I ara, què?

6-11 [-1939]

AHIR RELLEGIA l'any 35-36 del meu vell diari. Sense aquest fet, no escriuria aquí perquè la meua vida és tan sense història! Menjar, llegir, tot el que em permet la manca d'ulleres, besar la Norma i ser besat fins a un punt gairebé excessiu. *Voilà tout*. Però ahir aquelles planes grogues em feren néixer un seguit d'idees i de reflexions. Comparant-me amb aquell noi, em trobava inhàbil i amb el cervell una mica anquilosat. Ni aquells problemes morals, ni aquelles inquietuds ni aquells neguits no em treuen mai la son, ara. És pitjor. És una mena de signe de vellesa? Però vaig dir a la Norma, i és evidentment cert, que la meua vida d'aquells temps mancava en absolut d'acció. Tot el moviment era interior i la meua vitalitat s'esmerçava en aquest sentit. Aquest any que s'acaba, en canvi, la meua vida ha sigut una novel·la dramàtica d'aventures. El cervell s'ha topat sempre amb problemes materials i immediats a resoldre. El vagareig mental ha estat impossible. He viscut defensant sempre la vida furiosament i no m'ha quedat temps per fer altra cosa. He escrit, certament, i només el temps, amb la perspectiva que fa néixer, em farà veure el valor d'aquests mesos durs.

El perill seria aquest: donar-se compte massa tard de l'interès que han tingut. El balanç és impossible ara, però com sempre, m'esforço en què el present no em passi per alt. Per això ahir, llegint aquelles quartilles

interromput sovint pels teus besos, era completament conscient del plaer i de la felicitat que vivia. Era l'ideal, allò, i tu eres potser més que mai la meua amiga. Cap dels meus millors amics que puc haver tingut hauria sigut millor que tu. Repassava meravellat i melangiós la meua vida i tu em feies companyia i em besaves. Hi havia i perdura en mi aquell meravellament una espurna la que acompanya el fet d'assolir una cosa molt desitjada. Donarem moltes tombarelles i molts cops de coll, encara, però ja no estarem més sols, oi?

Una vegada casats, què serà de la nostra vida intel·lectual, de la meua? Em sento una mica cansat, però no voldria que l'estabilitat que he obtingut fos un signe de vellesa. No obstant, sospito que ja sóc un altre home i que aquelles follies han passat. En un món més organitzat i més serè que en el nostre, en una altra època de la història del nostre país, ara seria el moment de treballar. Ja has vist com dibuixo i continuo essent pintor. Però no cal pensar en res d'això. Les altres idees, la política, la literatura, la filosofia, s'han destenyit molt, per a mi, conserven molt poquet valor. No sé el fruit definitiu del meu extraordinari amor per tu, però estic segur que del meu estat no en tens gens la culpa. No. El que passa és que jo era molt jove i he rebut moltes clatellades de la vida i ara estic cansat i desenganyat. Em convé un repòs llarg i tranquil i al teu costat el trobaré. Només voldria que la pell i els nervis no ens destorbessin massa. Però és clar, és fàcil comprendre la teua sorpresa insaciable i la teua set de carícies. Anirà passant, tot això i la vida continua essent interessant i continua essent un enigma. Ens casarem, i una vegada home i dona, què serà de nosaltres, d'aquella part més interessant de nosaltres? Suposo que retrobaré aquella set de coses noves i et tindrè a tu a la vora que seràs igual, exactament com jo i ens farem companyia i ens ajudarem.

No he sortit de casa però em sento terriblement foraster en aquesta ciutat. L'altre dia hi pensava: els meus diaris catalans, aquella *Publi*, aquell *Mirador*, tants d'altres, eren el reflex d'una vida que és morta. Sento com si en aquest aire barceloní hi faltés quelcom i evidentment hi falta. Sóc completament foraster enmig d'aquesta gent que parla estúpida i d'unes idees importades i fan l'efecte d'uns pallassos grotescs i tràgics. Tota la vida d'aquí és una farsa sagnant. Em fa fàstic. Em dol que tu puguis anar tranquil·lament a aquesta universitat falsificada i desnaturalitzada. En la Nerina la cosa es comprèn perquè no pensa encara per compte propi. Però que per a tu no hagi canviat res, com per a tota aquella colla de desgraciats que són els teus amics, em dol molt. Una vegada més es demostra el gran % d'esnobisme que hi ha en tota la teva vida intel·lectual. No comprenies res de la nostra vida d'abans de la guerra i naturalment, no veus que res hagi canviat. No portaves a l'ànima res d'allò immaterial però potent que ara s'ha trencat. Em dol.

No aniré al cinema, no escriuré enlloc, és ridícul pensar-ho, no actuaré ni gota en tot allò que sigui públic. En això no renunciaré mai, ni per tu ni per Déu. Tot això em fa pensar que voldria que fossis més intel·ligent, però sé massa la teva vida per acusar-te'n. Si podem viure una mica en pau canviaràs sola. Vull que al meu costat sàpigues bé el valor del mot dignitat i vull que tot el teu esnobisme es fongui. Tot això em dol però no podia deixar d'anotar aquesta rara sensació d'exotisme que em produeix la vida barcelonina i una cosa porta l'altra en si.

Penso que el que deia abans, de la nostra tarda d'ahir, i això no lliga gaire. I és que en realitat, el nostre acord només és satisfactori en l'ordre sentimental. Hi ha moltes

coses, massa, en les quals som diferents per complet. En un ordre que en puc dir la vida activa de l'esperit, la meva Norma és una criatura que no sap res de res i no té ni una espurna de personalitat. Jo l'estimo i tinc fe en la nostra vida en comú. Et convé tocar la vida de prop. Sempre havies viscut als llimbs.

Altrament, Norma, reconec que és molt difícil d'encaixar les meves paraules dures. No entenc com les resisteixes, no m'ho explico. Pot passar com ahir, en aquest ordre de coses: al migdia, quan te'n vares anar plorant, em vaig donar compte de cop i volta que era molt bèstia i que la teva situació no és envejable. Tothom et diu que tot ho fas malament, tothom t'està al damunt i jo mateix, estúpid de mi, no paro d'empipar-te contínuament amb sermons i advertències i escàndols. Jo no ho resistiria, Norma. Pobre nano! Però Déu meu, ets tan malcriada! Sovint em crispa els nervis veure que tot ho fas a l'inrevés de les persones com cal. Es necessita paciència també per suportar-te, eh! Però veus, quan hi penso bé t'excuso, t'estimo i voldria que tu també em perdonessis a mi i que miressis d'esmenar-te.

9-11-39

SUPOSO QUE AHIR devia ser el primer mal dia que he passat d'ençà que estic aquí. La Norma anà a dormir després de dinar. 'No s'aguantava de son', però això priva que cada nit, ja prou tard que anem a dormir, ella s'emporti un llibre al llit. S'aixecà quan ja

⁶ La *Historia de San Michele* (1929), publicada en castellano por la editorial *Juventud* (1935), fue una obra que tuvo una vastísima difusión en toda Europa y convirtió a Munthe en el médico y humanista más célebre de su tiempo.

l'esperaven els seus vaillets i naturalment, els papers que necessitava no es trobaven enlloc. I l'escena de sempre. Aquelles coses que ara em fan pensar tant en la *Història de S. Michele*⁶ i les seves neuròtiques. És lamentable veure com parla amb la seva mare. Segurament que és la manera com em parlarà a mi algun dia. Tractar així aquesta dona que té una paciència de santa! I ho fa amb aquella expressió dolenta a la cara, barreja de maldat i d'histerisme. Després, a la tarda, mentre parlava amb la seva excitació característica amb aquells nois, no podia oblidar l'escena anterior.

Ja em comencen a empudegar, a més, tots aquests elogis i el reportatge de totes les dites i gràcies d'aquest noi. Ahir vespre estava excitadíssima. 'És perquè he treballat'. No, perquè si fos el treball que li agrada podria fer-ho perfectament sola. El que li agrada i l'excita és la companyia dels xicots que l'admiren. O, simplement, d'algú que l'admiri. Les seves notes al diari són radiants quan algú li ha adreçat una galanteria.

Després... L'altre dia començarem amb la Nerina una interessant conversa sobre religió. Ella marxà indignada. Ahir amb aquells nois no sé de què parlaren, però sortiren els complexos i totes les coses transcendents. D'ençà que la nostra intimitat ha arribat al seu estat actual, aquests temes són vedats per a nosaltres. Només besades i abraçades. Té uns dirs per *épater* la gent. Al darrera res.

I, com deia, m'empudega aquest noi que 'es féu de falange per esnobisme' perquè en aquells temps els estudiants es *bavaven* per aquestes coses. Sí, és cert. I la colla que augmentava aquest amb el seu esnobisme

eren els *niños bien* i tota la púrria desvagada que ara mana. Si ara no és un estúpid, ho era certament quan es féu de falange. I si ho era llavors és possible que encara li quedí quelcom. Això per a ella no té cap valor. No sé de què serveix a tota aquesta genteta l'estudi de l'ètica i totes aquestes coses si els manca el *decòrum* per a les actituds dignes més elementals.

He acabat la *Història de S. Michele*. Sobretot, un llibre *amusant*, que manté un equilibri difícilíssim per no caure en el transcendentalisme gratuït i ridícul. Però no hi cau. Divertit. Queda un xic desplaçat el pròleg grandiloqüent, però es llegeix de gust. Interessant i plena de gràcia la barreja del meravellós i de l'anecdòtic més objectiu.

El conte que dóna títol a *La Meute*⁷ és molt bo. El rellegiré. Bo l'estil, que ja puc apreciar bastant, i una potent via dramàtica que hi corre per dintre, amb els lladrucs del *chien* Hugues i els sentiments monàrquics d'aquell propietari.

*Kyra Kyralyne*⁸ és igualment bo. Sentiments primitius i molt explotats però una autèntica poesia. És dir quelcom.

⁷ *La Meute*, Alphonse de Chateaubriand (Grasset, 1935).

⁸ *Kyra Kyralyne*, del sindicalista rumano Panait Istrati (1884-1935), traduïda per editorial Lux (Barcelona, 1925). La novel·la conecia una fugaz celebració entre 1923 y 1935.

La Norma llegint. Dibuix a ploma trobat en els diaris de Jaume Pla

21-2-40

AVUI HEM TINGUT una baralla més. Ara hem fet les paus perquè el Jaume finalment m'ha parlat en un to que valia la pena, en un to digne del Jaume que jo vaig estimar fa bastants anys ja. I jo, contenta i agraïda per aquesta estona última li dic sincerament que faré tot el que pugui per ésser cada dia millor, sempre que ell m'ajudi amb paciència, amb comprensió, amb amor. Ja li vaig dir un dia que jo era un cas difícil però que si hom tenia molt valor i molta constància donaria el cent per u. A desgrat de tot el que passa Jaume, encara m'ho crec. I a més a més t'estimo.

Fa molt de temps que no havia escrit i ara hi torno. Un xic per propi imperatiu, un xic perquè ell m'ho demana fa molt de temps amb insistència.

Tinc moltes coses per anotar en aquest diari.

La meua vida ha canviat en la seva concepció més profunda. He començat l'harmonia amb el mestre Lamote de Grinyon i per ara amb un cert èxit. Estic força contenta. Ahir mateix no vaig tenir ni una errada.

El mestre Lamote és molt simpàtic, molt comprensiu i amb un sentit de l'humor que no li sospitava pas.

2-8[-1940]

ESTIC PRENENT el sol al terrat de casa.

S'hi està magníficament bé. Tant, que empesa per la satisfacció sensual que l'escalfor del sol encomana, m'he decidit a escriure.

Abans he rellegit la nota precedent. Ja fa bastants dies d'això.

Ara puc dir que amb l'harmonia progresso. No m'he topat, encara, amb dificultats insuperables a la segona vegada de presentar-se'm. Això és degut a facilitat meua o bé a la senzillesa dels problemes? No ho sé gaire. L'únic que puc dir és que el mestre Lamote ja m'ha dit que avancem molt de pressa. En realitat, el que em passa és que no acabo d'assimilar ben bé el que aprenc. No hi veig gaire el què, encara. Al que no em decideixo encara és a llençar-me en l'abisme de la inventiva melòdica. Em fa un xic de por en el fons, por que es tradueix en una desesma extraordinària.

Ara pensava. Quant de temps i quantes coses han passat d'ençà que el Jaume m'escrigué dient-me que havia trobat un bloc d'un paper fantàstic!!!

Jaume, estimat, tens raó d'empipar-te perquè no contesto els problemes que em plantejes en les teves lletres. Ara que, no et pensis per això, que cauen «en saco roto». Res d'això, estimat, res d'això.

Avui he llegit al diari una nota de l'estranger on es comenta l'ordre donada als vaixells espanyols perquè no deixin els ports on es troben actualment.

Mala senyal aquesta. Així, doncs, és fatal que ens n'anem de dret a una guerra?

Què farem? Jaume, estimat, quantes complicacions noves. Què serà de nosaltres quan això arribi? I jo què faré? Treballaré? On? En què? I la meua harmonia, i el meu piano... què serà d'ells? Ja he deixat la Universitat. L'únic que donava sentit a la meua vida era la música i tu.

Si hi ha guerra tu em desapareixeràs del tot i la música... Pobreta! no em quedarà per dedicar-m'hi, ni temps ni diners ni humor.

Em sembla, Déu meu, que se m'espera una vida terriblement angoixosa. Al menys que, a la fi, tu, estimat, puguis sortir-te'n indemne.

patent i clara. Els dibuixos de la Montserrat.

Indubtablement, els del Jaume són millors i per tant, no és d'aquí que prové el meu neguit.

Ahir vaig llegir allò que deies dels diners. No et pensis, estimat, que la teva actitud fa bonic, de cap manera.

Em sento en un pla d'inferioritat. No sóc, ni de molt, tan bonica com la Montserrat. Això m'humilia.

Tens un fons d'avariciós, Jaume, el tens.

Estimat, per què hauríem de guanyar diners si no és per tenir el goig de gaudir alguna vegada del superflu, sacrificant, si vols de tant en tant, fins i tot el necessari?

No és tan sols pel fet d'ésser més bonica perquè al món hi ha milions de dones magnífiques, infinitament més atractives, més encisadores que la insignificant Montserrat.

Gastar diners per llibres és una cosa que honora, encara que sigui sacrificant un ou. I jo, estimat, dono per ben sacrificades moltes coses, si una camisa de seda, bonica, rica, embelleix i fa oblidar la lletjor d'una cambra horrible.

Però és el cas que, posada sobre el paper, queda cent vegades més bé que jo.

Ben pobres, ben miserables seríem si, per estalviar o pel que han costat de guanyar els diners sacrificuéssim el goig que ells, en un moment donat, puguin proporcionar-nos.

Si jo no estigués destinada a veure-m'hi sobre el paper, això no em preocuparia gaire perquè els vestits fan meravelles. I després...vestides hi ha cinquanta altres coses que compten.

Amb el to que tot això està escrit, sembla un senzill cas de gelosia femenina. I en realitat no és això. El que em passa ho explicaré, potser més clarament, amb una imatge.

Són les 12 i ? de la nit del 8 del 9 [de 1940].

M'HE BARALLAT una estona llarga amb l'harmonia. No m'acaba de sortir com jo voldria i el pitjor és que no sé pas com fer-ho per a què em surti millor. Sospito que en realitat «busco tres peus al gat».

Quan era petita, vaig sofrir tortures, veritables tortures que em deixaren moralment aclaparada, per haver de cantar, sense poder, el solfeig quan tenia davant meu, 30 o 40 exemplars de noies menys sensibles, menys intel·ligents que jo, que cantaven a meravella el que jo, amb tota la meva intel·ligència, amb tota la meva sensibilitat no aconseguia a fer altra cosa que inspirar compassió -quina agonia més terrible i, en certa manera, burla.

El cas és que aquest treball m'ha avançat poc i que ara tinc un mal de cap terrible. I un neguit...

La meua veu, parlant, no és bonica, però la prefereixo a moltes altres, en canvi, allà era indiscutiblement, la pitjor.

Què diríem d'un mut que volgués ésser cantant?

El neguit, però, no ve d'aquí. La causa m'és

I què diríem d'una senyora que pesés 100 kg.

que s'entestés a fer de model?

Per què doncs, m'haig de veure obligada a fer una cosa per a la qual no serveixo?

Heus aquí el neguit de veure que, la insignificant, la poc intel·ligent, la grisa Montserrat em dóna deu voltes en un aspecte que a mi m'interessa tant perquè he tingut la dissort de trobar un xicot pintor.

Em sembla que el cap se m'esberla. Plego.

14-[?-1940]

FEIA UN QUANTS DIES que no havia escrit. Avui ho faig perquè tinc un nou tema, noves lamentacions.

Va venir la Nerina de Montgat. Ha vingut engrescada. Se la passen tan bé... Fan exercici, molt exercici. En dos dies ja se li coneix. I diu que menja com un llop.

Ara estic al terrat i el sol brilla amb tot l'esclat. La decoració és diferent de la d'ahir i no aconsegueixo expressar amb paraules la terrible tristesa que ahir m'oprimia i que avui, en el fons, a desgrat del canvi de decoració, subsisteix.

No vaig poder mai jo, fer el que fa la Nerina, anar amb un grup i divertir-se, riure fins a la bogeria. Aquesta imatge d'una noia rient feliç, d'aquella felicitat que prové de la seguretat absoluta en una mateixa, seguretat física i intel·lectual, m'obsessiona. Fa molts anys que m'obsessiona, i no he pogut, encara, veure-me-la realitzada.

La bellesa delicada de l'adolescència, jo no l'he coneguda mai.

De nena vaig passar a ésser dona, dona gran, lletja i apocada per una joventut interna autèntica i rica, que s'avergonyia de manifestar en un exterior gairebé grotesc.

Després... de cop i volta, la Norma va girar, va modificar-se mitjançant una colla de sacrificis, mitjançant una tenacitat mai més emprada, incapaç d'emprar-la per a res més.

Em burlava de les admiracions que els xicots sentien per mi. Sabia que les provocava i els menyspreava, en el fons, però era incapaç de suprimir-les.

Jo, que m'havia vist bandejada, jo que havia assistit a les cares d'ingènua meravella de la gent quan la Nerina, tota amable deia: «la meva germaneta». Com podia valorar en llur justa mesura els afalacs que se'm prodigaven? No en tenia mai prou perquè n'estava afamada.

Això va durar un any amb aquesta intensitat que ingènuaement em meravellava. Després ve la guerra... i la cosa, per manca de tracte social, anà perdent intensitat.

Vares venir tu, Jaume. Jo no sospitava, pobra de mi, que se'm pogués estimar per mi mateixa. La meva amistat -crec- només havia desvetllat admiracions i vanitat per part dels que la cultivaven. Hi va haver entre els meus nombrosos satèl·lits qui va copsar la meva ingenuïtat autèntica i crec que m'estimaren. Però hi havia un pòsit de vanitat, d'esnobisme... i la cosa no cristal·litzà perquè jo, a més a més era intel·ligent i els valors que no eren bastant bons els filava, a desgrat de la meva vanitat.

Tot aquest desgavellament, per a desgràcia meva, es produí en el precís moment d'ingressar a la Universitat i el resultat fou que l'estudi quedà de banda.

Et vaig estimar a tu, Jaume, perquè a més a més d'estimar-me amb un to bonic, et vaig veure intel·ligent i comprensiu. Fou per aquesta meravellosa comprensió que vaig veure en tu que em vares inspirar confiança fins al punt -fins al punt inaudit-, d'explicar-te els tristos problemes.

Això fou molt bo, estimat, boníssim.

M'anaves veient dies i dies, i maca o lletja m'anaves estimant. Quina meravella tan gran, estimat, la meva!!

El nostre amor em porta, a estones, aquella adolescència que no havia conegut mai, les seves mateixes il·lusions i puerilitats. Em vaig comportar molt sovint, tal com íntimament desitjava, amb aquella seguretat que dóna saber que les meves coses serien observades amb amor, amb benvolença, amb humilitat.

No eres esnob, Jaume, sinó que t'atansaves a mi amb una gosadia humil i per aquesta humilitat et vaig estimar.

En aquell temps què ràpid eres a acceptar-ho tot, a perdonar-ho tot...

Ara, excepte tu, l'altre em fuig. Podria fer coses per retenir-ho, però els mitjans materials no m'hi arriben i això, a voltes, em produeix una desesma tan gran, que d'un moment a l'altre envelleixo 10 anys.

Abans, al menys podia estar-me tot el dia fora de casa, ara m'hi haig d'estar com si m'haguessin tancat amb pany i clau.

Quan volia anar, almenys a la platja, i fer una caminada llarga, n'era mestressa. Ara no puc.

I després... em quedaven, si més no, esperances i ara les he perdudes totes.

Què em resta doncs? I les manifestacions quotidianes de l'amor a què se m'han tornat? En un pur servilisme. I moltes vegades en una incomprensió...

A voltes, una lletra, quatre mots, em recorda el Jaume d'un temps ... i prou. Generalment, prou.

I jo, em vaig envellint d'ànima i cos.

La Nerina... serà possible que visqui en un plaer inconscient, que valori fins a la mil·lèsima de mil·ligram els valors impagables que posseeix?

Per què la Nerina, intel·lectualment, també, és millor que jo?

Haig de sofrir les conseqüències d'una cosa

que no he buscat?

Per què ella fa les coses, estudia, treballa, llegeix sense esforç el que jo no puc fer sinó esmerçant per a les més insignificants coses un esforç que em deixa atùida?

Ah! Nerina, Nerina! Regracia a Déu dels béns que t'ha prodigat.

28-[?-1940]

QUIN DIA vaig passar ahir!! Sola, ben sola, i malalta, a més a més. En una habitació horrible i hostil. M'hauria deixat morir en un racó, de sentiment. Però em sabia una cosa, un amic sempre amatent, sempre agraït; llibres.

Ahir el meu cervell tenia una lucidesa que no coneixia de molt temps ençà.

Quina delícia fullejar, llegir aquells articles de la *Nova Revista* que em donaven la visió de tantes coses desconegudes!!

Quina felicitat veure avui, que encara recordo aproximadament unes estrofes que vaig llegir.

*Cher copain soyez patiente
il vous reste encore la chance
d'être le successeur
d'un prince ou d'un baron.*

Després el nom d'aquell gramàtic francès Vangelos o Vangel.

I aquell poema, *Tizianella*, d'en Lleonart, tan vibrant, tan acolorit, elèctric, en diria. Potser la rima resulta un xic monòtona a voltes, és com si la concepció poètica ultrapassés, de molt, la realització poètica.

I aquell fragment que vaig llegir de «Vasco» d'un tal Chaudourme... Un estil vibrant, enèrgic on cada mot expressa un procés. Magnífic de força, de

conciació. Allò resulta energia concentrada pura. Tinc curiositat per llegir-lo tot. M'agradaria trobar els altres volums.

Ara escric de gust, amb una satisfacció tota pura, gairebé esplendorosa.

He llegit una crítica d'en Rafel Benet que m'ha semblat molt gràfica. Em semblava veure les teles comentades i el tipus de pintura d'aquest artista.

També vaig acabar allò de Shaw «Cèsar i Cleòpatra». Quina agudesca la d'aquest irlandès. El seu humor és molt més depurat que el dels anglosaxons. Té afinitats amb Chesterton però trobo més simpàtic Shaw.

Ha de fer bonic de representar, aquella obra.

També vaig llegir amb plaer, amb desig d'aprendre, ahir aquesta va ser la tònica dominant del dia, la ressenya d'aquella exposició dels col·leccionistes anomenats «els XII».

He experimentat una reacció. Aquests dies, d'ençà que vaig començar «Enric d'Ofterdingen» de Novalis, en aquella meravella que resulta la traducció de Maragall, em fan fàstic les novel·les policiaques, que varen constituir la quasi exclusiva literatura que em distreia temps enrere. Avui que em sento millor, també em reneix una mena de força interna nova. Les dificultats no m'espanten. Ni físiques, ni intel·lectuals, ni econòmiques. Fins ara ens hem anat sortint de tot. Si almenys la guerra ens ajudés...

Edició: Pietat Ortí